

גליון נושא: מה מברכים על 'פיצה'?

בס"ד, יום ג' לפרשת מסעי, כ"ז תמוז תשע"ו.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות מסכת פסחים דף לז:

לעורר לב המעיין בלבד, ואין לסמוך על הדברים 'הלכה למעשה'.

להצלחת התורם הנכבד ומשפחתו שליט"א, יהי רצון שיזכו לכל הברכות שבתורה. לזכות הרך הנימול יאיר בן זיות עמר ני"ו, זה הקטן גדול יהיה לתורה ולחופה ולמעש"ט.

פת הבאה בכיסנים

מבואר בתוס' (פסחים דף לז: ד"ה דכו"ע) בשם ר"ת שבעצם חלה וברכת 'המוציא' תלויים זה בזה, חוץ ממקום שנשתנה הדין. ויש כמה סוגי מאכלים ובכל אחד דינו שונה כלשון התוס' - ועל לפנצול"י ופניטלטל"י מברך 'מזונות' ולא 'המוציא', ועל גלטון"י וירבל"י מברך 'המוציא'.

והדין באופלטק"י שמברך 'מזונות' כי אין עליהם תוריתא דנהמא. ועל גרימזל"י מברך 'מזונות' ולא 'המוציא'.

1. ברכת ה'פיצה' (Pizza)

בימינו נפוץ מאוד אכילת 'פיצה' (איטלקית), שהיא מאפה מבצק דק, בדרך כלל עשוי בצק שמרים, המכוסה לרוב בשכבה של רוטב עגבניות ותוספות שונות. ברוב המקרים, ה'פיצה' מכוסה גם בגבינה צהובה.

ויש לדון מה ברכתו 'המוציא' או 'מזונות'. הצד לברך 'המוציא', אפילו אם נילוש במי פירות הואיל ורבים כיום נוהגים לאכול את ה'פיצה' בתור סעודה ולא לקינוח, לכן אין דינה כפת הבאה בכיסנין שברכתה 'מזונות', כמבואר במגיד משנה (הלכות ברכות פ"ב ה"ט) שכל הסיבה לברך על פת הבאה בכיסנין 'מזונות' היא רק בגלל

פנינים

אז כמה מותר לאכול ???

לא ברור: בנוסף לעיקר הנדון, האם 'פיצה' ברכתו 'המוציא' בגלל שעשוי לקביעות, או 'מזונות' כי זה חטיף. יש לשים לב לכמות הנאכלת, שאם אוכל כמות גדולה כשיעור קביעות סעודה, ברור שמברך 'המוציא'.

והנה שיעור קביעות סעודה בפת הבאה בכיסנים בכלל, וב'פיצה' בפרט, הינו נושא מורכב ומסובך מאוד, כיון שיש הרבה חילוקי דעות בדברי הפוסקים. ובכן, ניסינו לברר את דעתם, של מאורי זמננו מאיזה כמות של 'פיצה' ודאי נחשב קביעות סעודה.

280-230 גרם: לדעת הג"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א, בעל מחבר הספר הפופלארי 'וזאת הברכה' (פרק ד' אות ט עמוד 31), קשה מאוד לקבוע מהו שיעור קביעות סעודה, ולפי השערות שיעור קביעות סעודה ודאי הוא ב- 230 גרם, אם שָׁבַע. ו- 280 גרם אם לא שָׁבַע.

ישראל - ארה"ב: לדעת הג"ר ישראל פינחס באדנער שליט"א (בספרו 'כזית השלם' עמוד 143) אחרי שבדק ובירר את המציאות: הגיע למסקנה, שב'משולש' אחד של 'פיצה' כפי הסטנדרט בארץ ישראל (כדוגמת המנה המוצגת שם בתמונה), יש בו 5 עד 8 כזיתים, תלוי בעובי ה'פיצה'. אולם 'פיצה' סנדרטית בארה"ב יותר גדולה, ויש בה 8 עד 9 כזיתים. ועיין שם (בעמוד 197) דעתו, מה מברך על 'פיצה'.

230 גרם: לדעת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון פרק יב), והג"ר שמחה רבינוביץ שליט"א ('פסקי תשובות' סימן קסח), וכן כתבו כמה מלקטים בשם כמה מגדולי דורנו (שם), שניתן להקל על המדידות, ולשער בשיעור של 230 גרם.

קפה ועוגה: אכן זה ברור לכולי עלמא, מה שיש אנשים שאוכלים בבוקר קפה ועוגה, גם באופן שזה כל הארוחת בוקר שלו אין בכך שום בעיה, כל זמן שלא אוכל ג' וד' ביצים, כפי שמובא בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל (וזאת הברכה בירור הלכה סימן ט' עמוד 239), והגר"ח קניבסקי שליט"א (שם), ומורי הוראה בארה"ב (שם), שלא חשיב קביעות סעודה, רק אם אוכל כשיעור שרגילים לאכול באחת הסעודות החשובות. וכ"כ בספר 'כזית השלם' בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ולדעת הג"ר ידידיה מנת שליט"א, אם אוכל מהעוגה בבוקר פחות מד' ביצים, מותר אפילו כאשר אוכל עוד הרבה משאר מאכלים עד שיעור של סעודת בוקר וערב, כמדויק מדברי השעה"צ (קסח ס"ק יט) שדברי המג"א נאמרו רק כשאוכל ד' ביצים פת, ושאר המאכלים מצטרפים כדי להגיע לשיעור בוקר וערב (מ.ק.). ❖

שהיא באה כאכילת עראי ואין דרך לקבוע סעודה עליה.

והצד לברך 'מזונות' הוא מדין 'נילוש' במי פירות, או מדין 'ממולא' בגבינה צהובה רסק ותבלינים. ונחלקו פוסקי זמננו מה ברכת הפיצה, ויובא בתמצית עיקר הדעות בזה.

2. 'המוציא'

לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל והגרש"ז אויערבאך זצ"ל (וזאת הברכה בירור הלכה סי' ד' אות ב') מברך 'המוציא', כיון שרוב האנשים אוכלים את ה'פיצה' לשובע - בתור אחת הארוחות שלהם, ולא לקינוח בלבד (לא כ'חטיף'). ולפי זה יוצא שלדעת המ"ב ברכת ה'פיצה' היא 'המוציא', כי בודאי לא ניכר מה'פיצה' שהיא נאכלת לקינוח בלבד.

וכן כתב הגר"ר אפרים גרינבלט זצ"ל (רבבות אפרים ח"ד סי' נ"א ד"ה וכאן, ח"ז סי' ס"ח) נראה דברכה על 'פיצה' שדנו בזה ויש דיעות שונות, דיש לברך על זה 'המוציא' שכן דרך בני אדם לקבוע עליה סעודה ואין צריך שיעור קביעת סעודה שכן היום נשתנו הטבעיים ובני אדם אוכלים הרבה פחות מאשר בדורות הקודמים וכך נ"ל להלכה. וכן כתב בספר ברכת ה' (ח"ב סי' ב' סעי' ס"ב) – "צריך לברך לפני ה' המוציא' ולאחריה ברכת המזון". וכן כתב במעדני אשר (ברכות סי' כ"ו) אי אפשר לטעון ד'פיצה' יש לה דין פת כיסנין מצד הרסק עגבניות והגבינה כיון שנאכלת בכדי להשביע רעבון ולא כקינוח סעודה דאף אחד לא יגיש 'פיצה' כקינוח סעודה לאחר שמילא כריסו בשאר מאכלים.

ועיין בספר שערי הברכה שהוסיף שגם לדעות אלו שפיצה מיועדת לקביעות סעודה ולכן ברכת המוציא, מכל מקום פיציות (פיצה קטן) ודאי הוי מזונות, שצורתם ניכרת שאינו לקביעות סעודה. עכ"ד. ואולי גם בפיציות הקטנות יותר (יחסית) של קאפי 5 שהם קטנות יותר משאר החנויות ואין עשוי לקביעות אלא לנשנוש יחד עם כוס קפה, ונמכר בלי רוטב פיצה ואין מוכח בו הקביעות כל כך (א.פ.).

3. 'מזונות'

דעת הגר"ר משה פינשטיין זצ"ל (רשומי אהרן ח"ב או"ח סי' קס"ח אות ה', וזאת הברכה בירור הלכה סי' ד' אות ב') – "אם רוצה לאכול מנה אחת של 'פיצה' (pizza) לשם סעודה, יש לברך 'מזונות'. ואם אכל שלשה מנות יש לברך 'המוציא', וכשאוכל רק שתיים יש להסתפק".

וכן דעת הגר"י בלסקי זצ"ל (מסורה ח"א עמ' מ') – "הנח להן לבני ישראל שמברכין עליה במ"מ אא"כ קבעו עליה, וכן הסכימו כמה פוסקים". ושמעתי מהגר"מ סירוטה שליט"א שמותר לאכול 2 מנות פיצה ללא נטילת ידיים.

וכתב בספר מגילת ספר (עמוד מח) במין מאכל הנקרא 'פיצה', שאופים אותו עם גבינה על גביו ודינו כממולא, דמה לי בתוכו או על גביו והוא בא למזון ולשובע ולא לקינוח ומתיקה, ויש הלשים את העיסה בחלב אבל עדיין הוא בא למזון. גם מצוי מאכל הנקרא בורקס שממלאים בצק בתפ"א וגם הבצק עצמו נילוש לפעמים ברוב של מרגרינה ועכ"פ טעם השומן ניכר מאד וסוג זה לפעמים בא ככיבוד קל בשמחות ולאורחים וכיו"ב ולפעמים כתוספת למנות העיקריות של הסעודה ואז הוא בא למזון ולשובע.

וכל זה תלוי במחלוקת הט"ז והמג"א. והרי המשנ"ב הכריע כדעת המג"א וכן כתב בגר"ז, ולדעתם יברך על 'פיצה' 'המוציא' אפילו אם נילוש בחלב, כיון שבא למזון ולשובע. והעולם נהגו לברך על זה 'מזונות' כדעת הט"ז ואולי מספק נהגו להקל בזה. כעין שכתב הבית יוסף על גוף הספק של פת הבאה בכיסונים. אולם ירא שמים לא יאכלם כי אם בתוך הסעודה כמבואר גם בגר"ז (בסעיף ו') שכתב כן על מחלוקת זו של הט"ז והמג"א.

4. דעת ה'וזאת הברכה'

לדעת הגר"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א, בספרו 'וזאת הברכה' (פרק ג'), ובשיעורו (שם) השיעור ב'קול הלשון' - פת הבאה בכיסונים ופיצה) בשם גדולי הפוסקים, ובשם הגר"ש אלישיב זצ"ל, והגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דיש לחלק; אם מדובר ב'פיצה' אשר עיסתה עשויה ממים וקמח בלבד, הדעה הרווחת בפוסקי זמננו שברכתה 'המוציא' על פי דברי המשנ"ב (סימן קסח ס"ק צד).

אבל ב'פיצה' העשויה מקמח ורוב חלב, ביצים, ומיץ פירות (100% טבעי ולא משוחזר, הרוב נמדד ביחס למים בלבד, ולא ביחס לכלל המרכיבים), המברך 'מזונות' מדין 'נילוש', יש לו על מי לסמוך.

אולם לדעת הגר"ש אלישיב ברכת ה'פיצה' הוא 'ספק המוציא', אפילו אם נילוש במי פירות או חלב, כי הרגילות לקבוע סעודה על אכילת ה'פיצה', שאז לא מועיל התנאי של 'נילוש'.

גם ב'פיצה' שעשויה מרוב מי פירות, אם בא לאכול שיעור קביעות סעודה של 'פיצה' שהוא כשתי מנות (פרוסות משולשות) רגילות של 'פיצה' (יש משולש 'פיצה' אישי שהוא קטן יותר, ויש לשים לב לשיעור הנכון לפי ההלכה) מברך 'המוציא' וברכת המזון. ויש להוסיף שלילדים קטנים השיעור שונה, ולפעמים אף מנה אחת נחשבת שיעור קביעות סעודה, אם ילדים בגילם קובעים עליהם (וזאת הברכה שם).

מזונות: יסוד סברא זו בדברי הגר"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א (שבט הקהתי ח"ד סי' נ"ז) פיצה שעשויה לאכול למתיקה ולא כדי לשבוע יאכל אותה פחות משיעור קביעות סעודה ואז מברכין עליה בורא מיני מזונות, אבל אם עשויה לאכול במקום סעודה כדי לשבור רעבוננו מברכין עליה 'המוציא'. והיות דיש הרבה אנשים האוכלין את הפיצה במקום סעודה ולא רק לקינוח סעודה, על כן נראה דירא שמים לא יאכלנו רק בתוך הסעודה מחמת הספק שמא דינו כפת גמור ובעי נטילת ידים וברכת 'המוציא', ומי שקשה עליו לאכול בתוך הסעודה ואכלו בתורת סעודה יברך לפניו ברכת 'המוציא' ולאחריה ברכת המזון כיון שנילוש ברוב מים ומעט מי פירות".

על השאלה מה מברכים על פיצה: השיב הגר"י סילמן שליט"א, אם קובעים סעודה ברכתו המוציא, גם אם לא קובעים אם העיסה ממים וקמח ברכתה המוציא, וכן אם העיסה ממי פירות וטעמם לא ניכר מברך המוציא. אך אם הטעם ניכר ולא אכל שיעור קביעות סעודה מברך מזונות ועל המחיה.

ועיין במה שכתב בספר **וזאת הברכה** (בירור הלכה סי' ד' אות ב') – "ושמעתי ממקור נאמן שכך הורה הגר"מ פיינשטיין זצ"ל, ואפשר ששם המציאות היתה שונה, ששם היו אוכלים את ה'פיצה' כחטיף ולא לשובע בתור אחת הארוחות, ולכן נהגו לברך במ"מ. אך כעת נראה שהמציאות שם השתנתה ולא אוכלים בדוקא כחטיף, ולכן נראה שצריכים לברך 'המוציא', והכל תלוי לפי מנהג המקום והזמן.

5. דעת בד"ץ 'העדה החרדית'

180 גרם: ההוראה הרשמית של ועד הכשרות העדה החרדית, מופיע ב'**מדריך הכשרות**' (לימות השנה תשע"ו עמוד 119), בזה הלשון: לידיעת הציבור - בצקי הפיצות נילושים ברוב מי פירות, ולכן ברכתם 'מזונות' (כדין פת הבאה בכיסנים). הקובע סעודתו עליהם צריך נטילת ידים וברכת 'המוציא'. ספק קביעות הוא מ-180 גרם, כולל התוספות, עכ"ל.

רק מנה אחת: בחנות המפורסמת של '**פיצה אורי**' בשכונת גאולה בירושלים העומד תחת השגחת הבד"ץ, מותקן (מלפני המון שנים) שלט ענק באותיות 'קידוש לבנה', ה'פיצה' נילושה בחלב ולכן ברכתו 'מזונות', בתנאי שאוכל מנה אחת. אבל אם אוכל שני מנות, צריך ליטול ידים, לברך 'המוציא', ו'ברכת המזון'.

1+1 חינם: מספר הגר"ר אלכסנדר אריה מנדלבוים שליט"א בשיעורו (שם השיעור ב'קול הלשון' - פת הבאה בכיסנים ופיצה) מה שבדידיה הוי עובדא, נכנסתי לחנות 'פיצה' בהכשר הבד"ץ שפרסם על מבצע 1+1 חינם. ואני שומע איך קונה שואל את המוכר מה מברכים על ה'פיצה', עונה לו המוכר 'מזונות', חוזר הקונה ושואל - מה קורה אם אני אוכל שנים, עונה לו המוכר - 'מזונות' גם כשאוכלים שנים, כך הוראת הבד"ץ!

מיד כיוונתי את צעדי אל הגר"ר יעקב בלוי זצ"ל מרבני 'ועד הכשרות', וסיפרתי לו דברים כהוויתן, ענה לי הגר"ר בלוי זצ"ל והדגיש שאני יכול לפרסם זאת בשמו, שאפילו על משולש אחד הוא מסופק אולי ברכתו 'המוציא', כיון שעשוי לקביעות סעודה, כל שכן כשאוכל שני מנות ודאי שזה שיעור קביעות סעודה, וברכתו 'המוציא', ולכן ירא שמים יחמיר גם על אחד, לאכול את זה רק בתוך הסעודה, עכ"ד.

כעין זה הורה הגר"ר חיים יהודה כהן שליט"א, שבמקום של אכילה חשובה לא יברך 'מזונות' אפילו על מנה אחת של 'פיצה', כי בלאו הכי מסתבר מאוד שברכתו 'המוציא', מאחר שכיום ה'פיצה' עשוי לקביעות סעודה, ולא לאכילה ארעית (ע.כ.).

6. מה לברך בארצות הברית

תלוי במנהג: לדעת הג"ר ישראל פינחס באדנער שליט"א (בספרו 'כזית השלם' עמוד 197 ובספרו ותן ברכה) בשם הגרש"ז אורבאך זצ"ל, אם נילוש במי פירות ברכתו 'מזונות' ואם אכל כשיעור קביעות סעודה מברך 'המוציא' וברכת המזון. אבל 'פיצה' שלא נילושה במי פירות משתנה בין מדינה למדינה, במקומות שרוב האנשים אוכלים 'פיצה' בתור ארוחה כגון 'בארץ ישראל' שהדרך לקבוע עליו סעודתו מברך 'המוציא'. אבל במדינה שרוב האנשים אוכלים 'פיצה' בתור חטיף מברך 'מזונות', בתנאי שאינו אוכל כשיעור קביעות סעודה.

תלוי באדם: ובמדינות ארה"ב בה מאכל ה'פיצה' נפוץ ביותר, קשה לקבוע אם רוב האנשים אוכלים זאת כחטיף או כקביעות סעודה. ולכן תלוי באדם עצמו, אם מכון לשם חטיף מברך 'מזונות' ואם רואה בזה תחליף לארוחה עליו לברך המוציא וברכת המזון, אפילו אם אוכל פחות משיעור קביעות סעודה.

7. מחלוקת אם 'מזונות' או 'המוציא'

שני מנות 'ודאי המוציא': לדעת הג"ר מרדכי וויליג שליט"א ראש ישיבת 'רבי יצחק אלחנן' (Riverdale) שהגיע למסקנה אחרי דרישה וחקירה אצל המון אנשים, שאם אוכל מנה אחת מברך 'מזונות' שאין זה בגדר קביעות סעודה, אבל אם אוכל שני מנות נחשב קביעות סעודה ומברך 'המוציא'.

שני מנות 'ספק המוציא': ושמעתי מהג"ר חיים אהרן בלייער שליט"א, אם אוכל מנה אחת ודאי מברך 'מזונות', דהמנהג בארה"ב שאין זמן לאכול ולקבוע סעודה (כמו שאין זמן לעוד דברים חשובים), אלא 'חוטפים' מנה 'פיצה' תוך כדי המירוץ היומי. ורק אם אוכל שלוש מנות מברך 'המוציא', דשיעור מרובה כזה מוכיח שקובע סעודה. אכן אם אוכל רק שני מנות, זה בגדר 'ספק המוציא', ולא יאכלם כי אם בתוך הסעודה.

'המוציא': מאידך כתב הג"ר יקותיאל יהודה גרינבערג שליט"א (בספרו ברכת אב עמוד קלג), שאחרי שכבר הכריע הגרש"ז אורבאך זצ"ל שב'פיצה' תלוי בכל מדינה ומדינה שאם הדרך לאוכלה לקביעות סעודה ברכתו 'המוציא'. אם כן ברור שבמדינה בה הוא מתגורר – ניו ג'רזי (new jersey) מנאלאפן - שנתברר על ידי משרד הממשלה מחלקת הבריאות ש-90% מאכילת ה'פיצה' במדינה הוא באופן של קביעות סעודה, ודאי שיברך עליו 'המוציא', אפילו אם אוכל פחות מכדי שביעה.

8. תחליף לארוחה

ושמעתי מתלמיד חכם חשוב שליט"א, מנהל מוסד ידוע בירושלים, בו מקובצים תלמידים מכל קצוות ארה"ב, שהוא בעצמו טרח ובירר אצל עשרות תלמידיו מכמה מדינות ברחבי ארה"ב, מה ייעוד ה'פיצה' בעיר בה נולדו, והתברר מעבר לכל ספק שה'פיצה' בכל המדינות עשויה כתחליף לארוחה, ולא כמו במבה או גלידה אלא כמו לחם או לחמניה.

עוד הוא הוסיף לטעון, בכדי להבין מדוע גדולי הדור הקודם ובראשם הגר"מ פיינשטיין זצ"ל קבעו פה אחד שברכתו 'מזונות', צריך לדעת קצת היסטוריה. ה'פיצה' היא במקור מאכל איטלקי מסורתי. המבוסס על בצק שמרים - בסיס של שכבת בצק עגולה ודקה, דמוית פיתה עיראקית, עליה מוסיפים רטבים ותוספות שונות, כך שמתקבל בסיס דק ופריך. ה'פיצה' הובאה לארצות הברית על ידי מהגרים איטלקים, שם הפכה למזון מהיר מקובל ביותר. בגרסתה האמריקאית של ה'פיצה', בצק השמרים הפך לעבה יותר. גרסת המזון המהיר האמריקאית של ה'פיצה' התפשטה לשאר העולם, והפכה לאחד ממאכלי המזון המהיר הנפוצים ביותר בעולם.

לפני 40 שנה יהודים בארה"ב לא היו נוגעים ב'פיצה' כי זה היה מאכל טרף (עם חתיכות של בשר נבילות וטריפות, ובשר בחלב), במירוץ השנים התחיל להכנס קצת לשוק הכשר, והיו מוכרים אותו בחנויות של גלידה וכדומה ואז זה היה באמת ממתק, אולם המציאות כיום השתנתה וכיום הוא תחליף ללחם, כאשר מיליוני איש בכל רחבי הגלובוס! ובמיוחד בארה"ב! קובעים עליו סעודה, וודאי שביורר המציאות אפשר גם על ידי גויים (מ.ב.ז.).

ויש להוסיף, דלכאורה גם כשאוכלים מנה אחת לקביעות סעודה ושובע, יתכן שצריך לברך המוציא. 1. לשיטת הראב"ד דכל קביעות סעודה בלא שום שיעור כבר צריך לברך המוציא. 2. גם לדעת הרא"ש

מנהג ישראל תורה

'לוח המודעות' בישיבת ליקווד

על נושא זה, נכתב מכתב מיוחד על ידי הרב שור שליט"א, אל הרב ישראל פינחס באדנער שליט"א מחבר ספר ותן ברכה, שאף תלה מכתב זה בלוח המודעות בישיבת ליקווד, ויובא בזאת ככתבו וכלשונו.

שאלה: ראיתי בספרך היקר ותן ברכה, פסק בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בענין הברכה על 'פיצה', וכתבתך בשמו שכיון שבא"י אוכלים אותה לרוב כסעודה, יש לברך 'המוציא' וברהמ"ז אפי' כשאכל אותו כחטיף (snack) (ע"פ המ"ב קס"ח י"ז). אמנם בארה"ב 'קשה לידע אופן אכילתו שהרבה אנשים אוכלין 'פיצה' לתענוג (כ'חטיף') ולא לסעודה ומ"מ יש אוכלים 'פיצה' בעיקר לסעודה'. הנה אף אם המציאות היה כן מאז, מ"מ עכשיו נתברר בבירור שאין המציאות כן היום אלא גם בארה"ב אוכלים 'פיצה' ממש כמו בא"י, לרוב כסעודה.

הנה יצא SURVEY מאת ה- USDA שהם בדקו אצל 175,071 אנשים האיך הם אוכלים 'פיצה' בארה"ב, ומסקנתם שכמעט תשעים אחוז נאכל לסעודה, ורק בערך עשר אחוז נאכל כחטיף, ואם המציאות הוא כן בהגויים מסתבר שגם הוא כן בהיהודים. וא"כ באתי לפנות להרב לידע אם נכון לפי זה שיש לברך 'המוציא' אפילו כשאכל רק מקצת 'פיצה' כחטיף.

תשובה: כבוד הרב שור שליט"א. אחר דרישת שלום תורתו וכו'. אצל מרן הגרש"ז זצ"ל היה פשוט שבן ארץ ישראל צריך לברך 'המוציא' אף אם אינו אוכל אלא כזית אחת של 'פיצה' מכיון שרובם אוכלים שם 'פיצה' כסעודה. אכן בארה"ב כאשר ה'פיצה' הוצגה לראשונה לפני כחמישים או שישים שנה, רוב האנשים אכלו את האוכל של חידוש זה כחטיף. אנשים בכל רחבי אמריקה סמכו על פסק מהגר"מ פיינשטיין זצ"ל שעד שתי פרוסות ניתן לאכול בלי נט"י 'המוציא' וברכת המזון. כידוע במשך זמן ה'פיצה' הפכה מאוכל חטיף למזון מאוד רגילה.

כששאלתי את מרן הגרש"ז זצ"ל על 'פיצה', לא היה לי שום דרך לברר בודאות איך רוב של 'פיצה' היה נאכל באמריקה. מאחר ועכשיו יש לנו את התוצאות של מחקר גדול שבוצע על ידי ממשלת ארה"ב, שרובא דרובא אנשים אוכלים 'פיצה' דרך סעודה, נר' שיש לסמוך על זה לקובע ש'פיצה' הוא כלחם ממש וברכתו 'המוציא' וברכת המזון על אכילה קטנה של כזית. ידידך ישראל פינחס באדנער".

שהשו"ע פסק כמותו דצריך שיעור שביעה של סעודה חשובה, אפילו הכי אפשר שאם דרכו לשבוע במנה אחת של פיצה כפי שמצוי אצל הרבה נשים שאוכלים רק מנה אחת ושבעים בזה, הרי זה דומה לדין של זקנים ונערים שכתב הביאור הלכה (סימן קס"ח ד"ה אע"פ) שגם לדעת הרא"ש מברכים המוציא כאשר שיעור זה ראוי לשביעה לבני גילו (ג.ו.). ועוד שדומה למצה בפסח, שלמרות שהוא 'פריך' ומצד זה היה צריך להיות ברכתו 'מזונות', אבל בפסח מכיון שנעשה לשובע מברך עליו 'המוציא', אפילו על פחות מכזית (מ.י.ה.). וגם למנהג הספרדים שמעיקר הדין כל השנה מברכים על המצות 'מזונות', הרי ברור שבפסח מברכים עליו 'המוציא' כיון שזה נעשה לשובע.

9. לפי מנהג הספרדים

כל זה למנהג בני אשכנז, אבל למנהג בני ספרד תלוי בנקודה אחת בלבד, האם ניכר הטעם בעיסה או לא. וכפי שהורה הג"ר עובדיה יוסף זצ"ל (חזון עובדיה ברכות עמוד ס'), שאם ניכר בבירור טעם החלב בעיסה ומרגיש את טעמה, מברך 'מזונות' ועל המחיה (בתנאי שאוכל פחות משיעור קביעות סעודה). אבל אם לא ניכר בה טעם החלב, והתערובת אינו מורגש בבצק ברכתה 'המוציא' ו'ברכת המזון', אפילו אם נילוש ברוב שמן וחלב, ואפילו שיש מלמעלה רסק עגבניות וגבינה צהובה. והטעם

כמבואר בבית יוסף שצריך שיהיה ניכר טעם התערובת.

(מכח סברא זו - יש מחלקים בין 'פיצה' ביתית שברוב המקרים ניכר בה הטעם היטב, לבין 'פיצה' תעשייתית שלא מרגישים בבצק את הטעם של התערובת, ויש מקרים שזה להיפך. עוד יש שמחלקים בין החנויות והחברות השונות, וכל זה תלוי במציאות).

ויש להדגיש שכל זה רק לפי ההנחה שפיצה אינה בגדר 'ממולא' רק 'נילוש' ולכן צריך טעם המתיקות בעיסה ואז גם לאשכנזים הנוהגים כמנהג הרמ"א יתכן שיהא ברכתו המוציא כי העיסה מצד עצמה אין מתוק כל כך ורק לדעת המהרש"ם שהובא בגליון הקודם יהא ברכתו מזונות מצד רוב מי פירות אבל לדעת המשנ"ב צריך שיהא מתיקות ניכרת בעיסה עצמה מכח המי פירות, ולא יועיל מה שיש מתיקות מכח הרסק והגבינה צהובה (א.פ.).

אמנם לפי מה ששמעתי בשם הגר"י בלסקי זצ"ל, שפיצה נחשבת ממולא, ממולא שכיון שיש קצוות בפיצה וכל התוספות באמצע, זה מחשיבו לממולא, ועוד שיתכן שמספיק גם מצד אחד להחשיבו כממולא, אם כן אין צורך שיהא טעם המתיקות ניכר בעיסה עצמה ומספיק מה שמכח הגבינה צהובה והרסק והתבלינים והתוספות ניכר היטב טעם המתיקות, ואם כן גם למנהג הספרדים יהא ברכתו מזונות (ב.צ.ו.).

10. טעם ניכר בעיסה

וכתב הגר"ר דוד יוסף שליט"א (בספרו הלכה ברורה חלק ח' עמוד תפו, אוצרות יוסף שבסוף הספר סימן י'), שיש לדון האם ה'פיצה' דומה לדברי השו"ע (בסעיף יז) בדין פשטיד"א, והסיק: והנה בזמננו יש העושים את העיסה של ה'פיצה' מרוב מי פירות או חלב, ומפרסמים מחמת כן שברכתה 'מזונות'. וכבר הארכתי מדברי רבים מהפוסקים שסוברים דאף ברוב מי פירות צריך שיהיה טעם ניכר בעיסה, וכ"כ בספר ברכת ה' (חלק ב' אות סב) שפסק ג"כ לברך על 'פיצה' שלא ניכר בה טעם התערובת 'המוציא' וברכת המזון. וכן מבואר בשו"ת מנחת שמואל (חלק א' או"ח סימן יא) שלא מועיל מה שיש רוב מי פירות והעיקר תלוי האם ניכר הטעם בעיסה.

כך גם קובע הגר"ר אברהם ישעיהו דדש שליט"א, בשם חמיו הגר"ר שלום כהן שליט"א, שאם הבצק של ה'פיצה' נילושה בחמאה וחלב ומי פירות ברכתו 'מזונות', אולם זה רק בתנאי שהמתיקות ניכרת היטב בפה.

ולדעת הגרב"צ אבא שאול זצ"ל (שו"ת אור לציון חלק ב' פרק י"ב אות ה') אם הבצק נילוש בחלב או בשמן ומרגיש את טעם מברך על ה'פיצה' 'מזונות', אך אם הבצק נילוש בלא חלב ובלא שמן מברך עליה 'המוציא' למרות שיש על הבצק רסק עגבניות וכדומה, אלא אם כן נבלע הרסק בתוך הבצק שאז מברך עליו בכל אופן ברכת 'מזונות'.

216 גרס: וכתב בחזון עובדיה (שם בברכות ובסוכות) שהשיעור קביעות סעודה הוא 216 גרם והוא על פי המבואר בפוסקים דשיעור ד' ביצים הוא ע"ב דרהם, ועל פי מחקרו של הרב יהודה מרגולין שליט"א נמצא שכל דרהם הרי הוא 3 גרם. והוסיף שמכל מקום משיעור 162 גרם שזה נ"ד דרהם, הוא כבר בכלל הספק כי זה שיעור של ג' ביצים, אך לא יברך המוציא רק אם אכל שיעור של 216 גרם.

ארוחת צהרים ב'ישיבת מיר' ירושלים

11. ימי דין

כידוע בישיבת מיר ירושלים, סועדים מידי יום בארוחת צהרים אלפי אברכים ובחורים, כמסורת הישיבה משנים קדמוניות. וכבר רבות בשנים שהנהיגו ראשי הישיבה לדורותיה, שבימי שני וחמישי שהם ימי דין אין מגישים מאכלי בשר, כמבואר בבאר היטב (הלכות תפילה, או"ח סימן קל"ד ס"ג ג') ובמשנ"ב (הלכות תענית סימן תקפ) שטוב ליזהר בזה. לפעמים אם יש סיבה מיוחדת, מגישים את הארוחה הבשרית בערב, אור ליום ג'.

וכן מה שהתחילו בשנה האחרונה להגיש גם בלילה ארוחה בשרית כנהוג באמריקה, מכל מקום בשני וחמישי אין בשרי, והתייעצו בזה עם הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיב שנכון מאוד לקיים את המנהג הזה, וכדברי הפוסקים הנ"ל.

המעוררים: בכדי לגוון את התפריט, נהגו במטבח להגיש בימי שני וחמישי 'בורקסים גדולים' שצורפו לארוחות, אחרי כמה שנים החלו לעורר על כך שיתכן שיש בזה מכשול גדול לרבים, שמצוי תלמידים

שעדיין אינם בקיאים בהלכה, ואינם יודעים שכאשר אוכלים שני בורקסים גדולים, או אפילו כשאוכלים בורקס אחד, יחד עם שאר התוספות יש בזה חשש קביעות סעודה, שיש סוברים שצריך נטילת ידים, המוציא, וברכת המזון. ועוד עוררו שבורקס גדול גרע מבורקס רגיל וברכתו 'המוציא' אפילו כשאוכל רק אחד כיון שעשוי לקביעות. וכדלהלן.

12. בצק עלים

לעומתם יש שלימדו זכות בשם גדולי הוראה שליט"א שאין צריך למחות על כך, מאחר שהבורקס עשוי 'בצק עלים' שניכר בו השמן והמרגרינה, וגם אין עליו תוריתא דנהמא מחמת פריכותו הניכרת, ואין בו קביעות סעודה. אולם המעוררים לא הסכימו לכך ותלו מודעות בשם כמה פוסקים, שלא לצרף הבורקס עם שאר המאכלים [ולא לסמוך על ההיתר ש'בצק עלים' שאני], אלא לאכול בורקס אחד בפני עצמו, לברך אחריו 'על המחיה' ואחר זמן מה להמשיך באכילת שאר הדברים. [גם פתרון זה אינו 'גלאט', כי יתכן שברכת 'על המחיה' אינו מספיק הפסק, ועוד יש חשש ברכה שאינה צריכה כשיברך אח"כ מזונות על האורז].

שמחות: מציאות מורכבת זו מצויה מאוד בשמחת בר-מצוה וחתונה וכדומה, שמגישים לקהל מנה שיש בה בורקס וקוגל עם תוספות, ויתכן שאדם האוכל בורקס עם תוספות, חורג משיעור קביעות סעודה המותר. ואכן ישנם מדקדקים שמסיבה זו אינם מגישים בורקס בשמחות, רק בתוך סעודה כאשר נטלו ידים כדון, גם בישיבת פונביז' בימים בהם חולקו בורקס, תלו מודעה על לוח המודעות בשם הגר"נ קרליץ שליט"א (הודפס ב'חוט שני') שאין לאכול כמה בורקס משום חיוב ברכת המזון (מ.א.).

13. לכתחילה ובדיעבד

יש להחמיר: והנה זה ברור שלכתחילה צריך מאוד להקפיד, לא לאכול שיעור מרובה עם הבורקס ולא להכנס לספקות, וכפי שאמר הגר"ר גרשון מלצר שליט"א בשיעורו, שודאי שצריך להחמיר ולחוש לשיטת המג"א ולמדוד שיעור ד' ביצים, מן הלחמניה או ה'פיצה' או הבורקס + התוספות (ח.פ.). והוסיף שיתכן מאוד, שאם אוכל 'בורקס גדול' העשוי לשביעה וקביעות סעודה, אפילו בורקס בודד צריך לברך 'המוציא', כי מין זה ייעודו לקביעות סעודה ודינו כפת. והעירו שכן הדין ב'בורקסים העגולים' (בדמות חצי עיגול), המוגשים בשמחות בלבד, שאין מוכרים אותם בחנויות של המאפים וזה מוכיח שעשוי לשובע ולסעודה (פ.ז.).

ברכת אחרונה בדיעבד: אולם לענין דיעבד, יש בזה כמה דעות, וכדלהלן. לכאורה לפי הדעה הראשונה במשנ"ב (קסח ס"ק כ"ד) אם אכל ד' ביצים של פת הבאה בכיסונים, צריך לברך על כך ברכת המזון וכן דעת הגר"ר ישראל יעקב פישל זצ"ל (וזאת הברכה בירור הלכה סימן ז'), שיברך ברכת המזון אבל בתנאי שהוא שבע מזה. וכן נוקט בספר אבני ישפה (חלק ה' עמוד ע') ובאוצרות ההלכה (עמוד 118) שאם אכל כשיעור קביעות סעודה מהבורקס, חייב בברכת המזון.

אולם כתב הגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (שבט הלוי שו"ת חלק ז' סימן כה), הן אמנם שכדאי מאוד לחשוש לכתחילה לשיעור ד' או ג' ביצים, אבל אם כבר אכל יותר מזה, או אם אכל פת פחות מד' ביצים עם שאר דברים ובסך הכל יש לו יותר מהשיעור, אין לו לברך ברכת המזון בדיעבד, אלא יברך על המחיה, שיש כאן ספק ספיקא, ספק אולי הלכה שלא מספיק שיעור של ד' ביצים, כדעת הגר"א מוילנא שהמשנ"ב הביאו, שצריך שיהא מהפת בשיעור של סעודת בוקר וערב, ורק בשיטה הראשונה הובא שמספיק שיעור של ג' וד' ביצים. וספק נוסף אולי ההלכה כדעת החולקים על המג"א ששאר מאכלים אינם מצטרפים, ומכל שכן אם נימא כשער הציון דאין שני ההלכות מתקיימים יחדיו, כל זה ברור לדינא עכ"ד. [ובאמת יש לצרף גם את דעת החזו"א שגם לפי הדעה של ד' ביצים, מצרפים רק את הקמח ולא את המים ושאר המרכיבים שיש בתוך העיסה].

סברא זו של ספק ספיקא, לא שייך באופן שאכל כשיעור ד' ביצים מהפת + שאר דברים המלפתים, והגיע לשיעור של סעודת בוקר וערב, שאז אין ספק ספיקא לפטרו מברכת המזון. אולם כתב בספר 'וזאת הברכה' (סוף פרק ג') שהסומך על הדעה הסוברת שיכול לכתחילה לאכול עד כארבע ביצים פת הבאה בכיסונים, יחד עם מאכלים אחרים שאינם מלפתים ולברך 'מזונות' ודלא כהמג"א, יש לו על מי

לסמוך שהרבה פוסקים נחלקו עליו (וראה ליבון הלכה סימן א'). ורק אם יאכל מפת הבאה בכיסונים כסעודת בוקר וערב, יתחייב בברכת המזון לכו"ע.

ויש שהוסיפו לפי זה, שירא שמים ראוי לו להחמיר ולא ליכנס לספק ברכות, ולכן לא יאכל יותר משיעור 200 – 230 גרם, אבל מי שאינו שבע משיעור זה ואוכל פחות משיעור של 345 גרם ומברך בורא מיני מזונות, יש לו על מי לסמוך (ב.ה.).

14. מעט קובע

חידוש גדול לחומרא, כתב הגר"מ פינשטיין זצ"ל (שו"ת אג"מ ח"ג סימן ל"ב), שכיום שהרגילות לאכול מעט לחם עם הרבה דברים המלפתים את הפת ומנה עיקרית עם תוספות, אם כן שיעור קביעות סעודה להרבה אנשים הוא אפילו בפת מועטת הרבה פחות מג' ביצים. ממילא אם אוכל פת הבאה בכיסונים ('לחמניות מזונות', בורקס וכדומה), בשיעור שרגיל לאכול פת בסעודת שחרית וערבית, ושבע משאר מאכלים המלפתים את הפת יברך עליהם 'המוציא'. והסיק שם הגר"מ, שבסעודת חתונה לא יאכל עוגות בשיעור פת שאוכל בסעודה, כי אז מצטרף לזה שאר המאכלים, ויכול לאכול רק פחות משיעור שרגיל לאכול בסעודה.

ובספר אהל מרים (עמוד תרסט) העלה לדינא, דתלוי אם הבורקס מוגדר כעיקר הסעודה ושאר המאכלים טפלים לו כפי שמצוי בעולם הישיבות שמגישים בורקס כמנה עיקרית לארוחת צהרים ובזה שאר המאכלים מצטרפים כמבואר במג"א ובמ"ב, אך כאשר הפת לא חשיב כעיקר הסעודה בכה"ג פשוט הדין אין מצטרפים שאר המאכלים, (מלבד לדעת הרדב"ז בצירוף צד ב' ברע"א). אמנם הרוצה לצאת מידי ספק יברך ברכה אחרונה על שאר המאכלים קודם שיאכל הבורקס, וכיון שאוכלם בנפרד לא מצטרפים לשיעור קביעות סעודה כמבואר בשאלתות מהגר"ח מוולז'ין.

ספק 'המוציא': בספר וזאת הברכה (וזאת הברכה עמוד 21 פרק ג' אות ב') כתב בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ש'בורקס גדול' הוא בגדר 'ספק המוציא' כיון שסוג זה רגילים לאכול בסעודת קבע לשובע, שרגילים להגישם יחד עם המנה העיקרית במקום פתיים וכדומה, ויתכן שברכתו 'המוציא' אף אם אכל ממנו מעט לארעי, וראוי לאוכלו רק בתוך סעודת פת או שיאכל ממנו בשיעור קביעות סעודה ויברך עליו 'המוציא'. ומכל מקום אינו ודאי 'המוציא' כיון שעשוי ברוב שמן בעיסה ונחלקו הפוסקים בדינו, ועוד ספיקות, לכן יש לדון כ'ספק המוציא'. והוסיף שזה רק ב'בורקס גדול' אבל 'בורקס בינוני' הניח בצריך עיון, האם אכן זה עשוי לשובע. ❖

הערות מבני החבורה

דעת ה'בית הלחמי'

לדעת הג"ר משה לייב לוי שליט"א בקונטרס 'בית הלחמי' (לחמניות מזונות עמוד ע"א) – "מין מאפה הנקרא 'פיצה' אשר רשום עליהם על ידי בעלי המאפה שברכתן 'מזונות', ברכתו 'המוציא', והמחמיר לאכול פת אחר תחילה תבוא עליו ברכה. ואם אוכל ד' ביצים מהם ושבע מזה חייב בברכת 'המוציא' וג' ברכות לכו"ע.

והנה כעת שנתברר בספר 'וזאת הברכה' (בירור הלכה סימן ד') שדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, והגרש"ז אוירבאך זצ"ל, שעל 'פיצה' מברך 'המוציא', למרות שנוקטים ב'לחמניות מזונות' שמברך עליו 'מזונות', שלח בעל ה'בית הלחמי' מכתב מיוחד בו הוא קובל שאינו מבין מה ההבדל בין 'פיצה' ללחמניות, הרי שניהם באים לשביעה ולקביעות סעודה, ולדעתו כל המברך 'המוציא' על 'פיצה', צריך לברך 'המוציא' גם על 'לחמניות מזונות', ויובא בזאת תמצית המכתב.

שמעתי מידידי המופלג הרה"ג רבי עמרם כהן שליט"א דהיה נוכח פעם אחת בימי החנוכה אצל אביו הג"ר חיים יהודה כהן שליט"א מראשי ורבני 'ועד הכשרות' – העדה החרדית' והגיע צורב אחד ושאלתו בפיו מאחר שמסבים בני משפחתו במסיבת מרעים להודות ולהלל על הניסים והנפלאות של ימי החנוכה, והביאו שם מאפה הנקרא 'פיצה' למאכלם, והוא חפץ לאכול מנה אחת ממנו, האם יכול לברך 'מזונות'. והורה לו הגרש"י שליט"א נחרצות דבשום אופן אין לעשות כן, אלא יטול ידיו ויברך 'המוציא'.

ועיקר הנימוק בזה משום דנאכל לקביעות, כי ידוע שאוכלים אותו בתור תחליף לסעודה. וכן מבואר בספר 'וזאת הברכה' (בירור הלכה סימן ד') בשם הגרש"ז אוירבאך זצ"ל, והגרי"ש אלישיב זצ"ל, ש'פיצה' שעשויה לקביעות סעודה מברך 'המוציא'.

והנה הבה נחשב חשבוננו של עולם מה יותר נאכל לשובע, האם מאכל 'הפיצה' או 'לחמניות מזונות', הלא ה'פיצה' איך שהוא יש בה תענוג מצד הגבינה והתבלינים אשר עליו ואפשר לה לאכול גם על השובע, כפי שמצוי לפעמים שאכל סעודתו ואז מגיע ה'פיצה' הרי 'רווחא לבסומי שכיח', ובשופי יוכל לאכול אז מנה 'פיצה'.

אבל 'לחמניות מזונות' נראה דהאוכלו לאחר ברכת המזון של סעודה גדולה, קרוב הדבר דאין צריך ברכה כלל כיון דהוי אכילה גסה, והיינו דאין לאדם חפץ והנאה כלל במצב של שובע, ונמצא דכל יסודה הוא משונה מפת כיסנין דעשוי לקינוח סעודה כמפורש בפרש"י בברכות (מ"א ב'), עכ"ד.

יש שהשיבו על טענתו, שפיצה בארץ ישראל אינו חטיף כלל, וכן עלותו יקרה מאוד (יחסי לשאר מיני 'מזונות'), ואדם שרעב נכנס למאפיה וקונה כמה רוג'ל' ואוכלם בחטף, ולא יחטוף לרעבונו מנה פיצה, גם לא ראינו ב'קידושא רבה', או כשמביאים 'תיקון' או 'יארצייט' בבית מדרש, שיביאו כמה מגשים פיצה לציבור, נמצא שעצם אכילתו מוכחת קביעות, אבל 'לחמניות מזונות' אינו אכילה חשובה, ואינו יקר כל כך, שיוכיח את הקביעות בעצם אכילתו.

והביאו הוכחה לחילוק זה, שהרי הגרש"ז אוירבאך זצ"ל, והגרי"ש אלישיב זצ"ל, שחידשו את הסברה שפיצה עשוי לקביעות, למרות זאת הסכימו כלפי 'לחמניות מזונות' שהמיקל לסמוך על המהרש"ם ולברך עליו מזונות יש לו על מי לסמוך, מוכח שהבינו שאין דמיון בין הקביעות של אכילת פיצה, לאכילת ארעי של 'לחמניות מזונות'. ❖

'עומק הפשט'. נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823

הנושא לשבוע הבא יום ג' פרשת דברים ה' אב תשע"ו - האם מותר לצאת מארץ ישראל לחו"ל, לשם טיול ונופש ?

ניתן לשלוח – רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

נא לתרום בעין יפה, להמשך הופעת העלון.....!

כל סכום יתקבל בברכה, תזכו למצוות.